

Camping Zero Emissie

De educatieve handleiding

1. Inleiding.....	3
2. Lespakketten.....	3
3. Educatieve boeken.....	4
4. Leesboeken	7
5. Cd's , Dvd's en spelen.....	8
6. Educatieve workshops voor de leerlingen	9
7. Praktische Workshops en voorstellingen voor leerlingen	10
8. Nascholing voor leerkrachten	12
9. Trajecten voor leerkrachten/ schoolteams.....	13
10. Tentoonstellingen en koffers	13
11. Websites.....	14
12. Organisaties	14
13. Tot slot	15

1. Inleiding

Het feit dat jullie deze handleiding lezen wil zeggen dat jullie op school een klimaatcamping organiseren. Nice! Hopelijk betekent dit ook dat jullie samen met ons de klimaatuitdaging aangaan! De Leuvense scholieren kunnen immers heel wat bijdragen aan het creëren van een leefbare stad. Hun ideeën en engagement kunnen helpen om van jullie school een 'groene' oase te maken, een school waar 'duurzaam leven en leren' centraal staan!

Met deze handleiding willen we inspiratie bieden om jullie klimaatcamping ook educatief te kaderen. Pas wanneer de leerlingen voldoende kennis hebben over de opwarming van de aarde, de oorzaken en de gevolgen, kunnen ze mee ontdekken welke rol zij kunnen spelen in de klimaatuitdaging en nadenken over de kleine en grote stappen die ze zelf kunnen zetten. Dit kan zowel via een toffe les in de klas, als door een uitdagende workshop of tentoonstelling tijdens de camping!

In deze handleiding vind je een uitgebreid assortiment aan lespakketten, boeken, Cd's, Dvd's, workshops, tentoonstellingen, spelen ... die je als leerkracht kan gebruiken om de thema's klimaat, opwarming van de aarde, mogelijke oplossingen ... met de leerlingen te doorgronden.

Daarnaast zijn er ook nascholingen en trajecten opgenomen die jou als leerkracht kunnen ondersteunen om samen met de leerlingen aan de slag te gaan rond de klimaatuitdaging.

Elk kind kan de wereld mee vorm geven!

2. Lespakketten

2.1. Verhalend ontwerpen: Trui - MOS

kleuters en eerste graad lager onderwijs

Trui is een methodiek 'Verhalend Ontwerp' voor een zinvolle voorbereiding en actie op Dikketruiendag.

Plot: kennismaking met het begrip opwarming van de aarde en wat je daaraan kan doen.

① <http://www.dikketruiendag.be/verhalend-ontwerpen-trui>

2.2. Systeemdenken schoolpakket - Djapo

kleuter- en lager onderwijs

Wil je in je school starten met systeemdenken en zoek je aanknopingspunten? In dit pakket vind je alles om er snel mee te beginnen. De methode Systeemdenken legt je uit hoe je dat kan doen. Het is een uitgebreid boek met theorie, uitgewerkte lessen en werkvormen. Een deel van de lessen is gebaseerd op de drie prenten- en leesboeken van Gloop & Teo, en de leesboeken Helki en De kuil. Boeken voor de jongste kleuters tot en met de kinderen van de eerste graad. Je kan de boeken apart kopen, maar je kan ook het hele schoolpakket bestellen.

2.3. Creatief denken schoolpakket - Djapo

kleuter- en lager onderwijs

Wil je in je school starten met creatief denken en zoek je aanknopingspunten? In dit pakket vind je alles om er snel mee te beginnen. De methode Creatief Denken legt je uit hoe je dat kan doen. Het is een uitgebreid boek met theorie, uitgewerkte lessen en werkvormen. Een deel van de lessen is gebaseerd op de prenten- en leesboeken van Gloop & Teo, boeken voor de jongste kleuters tot en met de kinderen van de eerste graad. Een ander deel van de lessen is gebaseerd op de kijkplaat 'Klimaatpraat'.

2.4. Wereldlesidee - Djapo

kleuter- en lager onderwijs

Met Wereldlesidee breng je zelf thema's uit wereldoriëntatie en de actualiteit in de klas. Op de website van Djapo, <http://djapo.be/wereldlesidee-home/>, vind je hier lessen, lesmateriaal, knutseltips ... over heel wat thema's. Ze zijn zo opgebouwd dat je ze kant-en-klaar kan gebruiken of eigen accenten kan toevoegen. Gratis en eenvoudig te downloaden.

2.5. De groene ijsbeer - Djapo

lager onderwijs

Een knotsgek, super spannend en sprookjesachtig avontuur dat de kinderen uitdaagt om meer te weten te komen over de klimaatverandering. Per graad is er een educatief pakket, met lestijden van 50 minuten, om het boek educatief te kaderen.

2.6. De Gloop-fanfare! - Djapo

lager onderwijs

Via de onderwerpen afval, water, natuur, energie, vervoer en handel ontdekken de leerlingen beetje bij beetje de betekenis van onze ecologische voetafdruk.

2.7. Voetzoekers junior - WWF

3de graad lager onderwijs

Met Voetzoekers Junior ontdekken de leerlingen spelenderwijs de geheimen van de ecologische voetafdruk en berekenen ze de voetafdruk van de klas. Via actiekaarten worden haalbare acties voorgesteld om de klasvoetafdruk te verkleinen.

2.8. In de weer voor het klimaat - WWF

9-14 jaar

Dit lespakket rond klimaatsverandering handelt over 4 grote thema's nl. het klimaat, wat is dat? Heb ik ook een invloed op het klimaat? Wat met biodiversiteit? Wat kan ik zelf doen? In het Lespakket vind je thematische infobladen voor de leerkracht en werkbladen voor de leerlingen.

2.9. Spiegels - Djapo

vanaf 15 jaar

Het Pakket Spiegels bestaat uit een fascinerende film en een boeiend lesplan. In het project SPIEGELS wordt niet alleen het Zuiden in de 'spotlights' gezet, wel worden de leerlingen uitgenodigd om onze eigen cultuur onder de loep te nemen. Dit doen we door de ogen van de jongeren die voor het eerst hun Zuiders land verlaten om onze wereld te verkennen. Een aanrader!

2.10. Over the top - GoodPlanet Belgium

2de en 3de graad secundair onderwijs

In dit educatief pakket vind je enkele methodieken om te werken rond klimaatverandering in je klas. Hierbij wordt vertrokken vanuit vijf thema's waarmee we dagelijks in contact komen: voeding, consumptie en afval, energie en wonen, mobiliteit en natuur en biodiversiteit. Deze worden uitgewerkt in de eerste vijf themahoofdstukken. Daarnaast is er een hoofdstuk Handen uit de mouwen, volledig gewijd aan actiegerichtheid, en een inspiratiewand, bedoeld voor wie dieper op een van de thema's wil ingaan. Gratis downloaden via www.goodplanet.be/overthetop/. Kijk ook bij hoofdstuk 10 voor de bijhorende expo en bij hoofdstuk 6 voor de workshops.

3. Educatieve boeken

3.1. Red de aarde - Jean-Michel Billioud

vanaf 4 jaar

Hoe komt het dat panda's met uitsterven bedreigd zijn? Waarom wordt het steeds warmer en warmer op onze planeet? Wat kan je allemaal recyclen? Kan je zelf dingen doen om de aarde te redden? Steek je handen uit de mouwen en help om onze natuur en planeet te beschermen. Draaiende schijfjes, uitklapbare luikjes en verrassende tekeningen prikkelen de nieuwsgierigheid van jonge kinderen.

3.2. Het probleem met een draak - Gliori ●

Vanaf 5 jaar

Dit verhaal vertelt op een fantasierijke manier hoe slecht het met de aarde gaat. Als we ons gedragen zoals deze draken, zal het ons ook zo vergaan. Door het zo extreem voor te stellen, is het zelfs voor kleuters duidelijk dat de draken niet goed bezig zijn, dat ze anders moeten gaan leven.

3.3. De aarde heeft het te warm ... - Katrien van Liempt ●

vanaf 6 jaar

Wat is het broeikas-effect? Wat voor gevolgen heeft dit voor ons en onze planeet? Waarom verandert ons klimaat? Wat kunnen we doen om de aarde te helpen en het evenwicht in de natuur te herstellen? Van droogte en ondraaglijke hitte tot smeltend ijs en overstromingen: de problemen die onze aarde vandaag heeft zijn onmetelijk groot én moeten dringend aangepakt worden. Dit fascinerende weetjesboek laat kinderen kennis maken met het klimaatprobleem, hoe het onze planeet vandaag bedreigt en hoe we het met z'n allen kunnen aanpakken.

3.4. Het grote groene boek - Mary Hoffman ●

vanaf 9 jaar

Het grote groene boek spreekt kinderen aan als een serieuze gesprekspartner en laat zien wat zij kunnen doen om onze planeet gezond te houden. En waarom dat noodzakelijk is. Zo ontdekken ze het belang van oceanen en regenwouden en leren wat ze kunnen doen om een steentje bij te dragen aan het gezond houden van onze planeet.

3.5. Groene stapjes - Glenn Murphy ●

van 9 tot 12 jaar

Wat kun jij doen voor het milieu? Met "Groene Stapjes" weet je het antwoord! - Weet jij wat 'sluimerverbruik' is? Kun je overleven op 14 liter water per dag? Hoe ver heeft het voedsel in je lunchtrommeltje gereisd? Weet jij welk gas er in de boeren en winden van koeien zit? De antwoorden op deze en vele andere vragen vind je in groene stapjes, een vrolijk boek met allerlei tips om het milieu te beschermen ... en de wereld waarin je later moet leven.

3.6. Help, mijn iglo smelt - Natalie Righton ●

vanaf 9 jaar

Hoe overleef je klimaatverandering? We weten het allemaal: het gaat slecht met het klimaat. Maar wat betekent dat eigenlijk als je op de Noordpool woont? Of in het regenwoud in Zuid-Amerika? Of op een eiland in de Stille Zuidzee, dat langzaam onder water verdwijnt? Of als je in de woestijn in Afrika leeft? Natalie Righton en Ton Koene zijn de wereld over gereisd om kinderen op te zoeken in die gebieden waar de klimaatverandering het best zichtbaar is.

3.7. Word een held en red de aarde - Lena Martaz en Dorus Brekelmans ●

vanaf 9 jaar

Dit 'Handboek voor dappere kinderen' kan gelezen worden als een oproep voor het maken van de goede keuzes ten aanzien van duurzame ontwikkeling op onze mooie planeet aarde. Kinderen worden uitgedaagd na te denken over en in actie te komen (heldendaden te verrichten) ten aanzien van vraagstukken op het gebied van: energie, water, eerlijk delen van land en voedsel, overbevolking, gezonde lucht, voldoende bossen en natuur, diervriendelijk en productvriendelijk produceren en menselijke betrokkenheid bij menselijke ontwikkelingen.

3.8. Planeet in gevaar - David Burnie ●

vanaf 9 jaar

Onze planeet is in gevaar! In dit boek wordt de informatie grofweg verdeeld in drie blokken: de kwetsbare aarde, een planeet onder druk en een duurzame wereld. Leefomgevingen, klimaatsveranderingen, duurzame energie en hergebruik zijn een paar thema's die binnen de hoofdblokken worden uitgewerkt.

3.9. De toekomst van onze aarde, aan kinderen verteld - Philippe J. Dubois, Valérie Guidoux ●

vanaf 9 jaar

Dit informatieve fotoboek gaat in op actuele problemen én biedt ook oplossingen. Voor iedereen die milieubewust mee wil bouwen aan de toekomst van onze planeet. Yann Arthus-Bertrand zet met dit boek het project verder dat hij begon met De aarde vanuit de hemel. En dat is: dankzij foto's een duidelijke boodschap overbrengen, namelijk dat duurzame ontwikkeling nodig is opdat de toekomstige generaties een leefbare planeet zouden erven.

3.10. Het klimaat op aarde - Nigel Hawkes ●

vanaf 9 jaar

Het klimaat op aarde verteld jonge lezers over klimaatveranderingen in heden en verleden en over de mogelijke gevaren van het broeikas effect. Het boek legt in vier verschillende hoofdstukken uit wat het precies is en in welke gebieden het naar verwachting droger zal worden of juist natter. Het laat zien wat de kwalijke gevolgen zijn van allerlei menselijke activiteiten voor de atmosfeer. Het boek komt met mogelijke oplossingen en laat zien wat er zoal gedaan wordt om de problemen van het broeikas effect op te lossen.

3.11. Opwarming van de aarde - Angela Royston ●

vanaf 9 jaar

Mensen doen allerlei dingen die onze planeet en ons leven hierop in gevaar brengen. Ontdek wat we verkeerd doen en hoe we het beter kunnen aanpakken. Iedereen kan het verschil maken. Ontdek hoe jij kunt meehelpen om onze planeet te beschermen! Wat is de opwarming van de aarde? Hoe verandert het klimaat? Hoe kunnen we de opwarming tegenhouden?

3.12. Dit is mijn planeet: gids voor kinderen over het opwarmen van de aarde - Jan Thornhill ●

vanaf 9 jaar

Is de opwarming van de aarde een probleem? Hoe weten we dat dit gebeurt? Krijg ik te maken met verandering van ons klimaat? Kunnen we zorgen dat het niet erger wordt? Kan ik er iets aan doen? Deze en andere vragen komen aan bod in dit, ondanks het onderwerp, opgewekte en mooi vormgegeven boek.

3.13. Meer weten over het weer en het klimaat

8 - 9 jaar

Dit boek neemt je mee op reis over land, zee en in de lucht en leert je alles over het huidige weer en klimaat. Wat is de koudste plek op Aarde en welke problemen brengt de opwarming van de Aarde met zich mee? Kan jij het weer van morgen voorspellen?

3.14. Hoe groen is jouw hart? - Ellen Sabin ●

2de graad lager onderwijs

In dit boek wordt uitgebreid aandacht besteed aan alles wat de aarde ons geeft en hoe we hiermee kunnen omgaan. Plaatsen om te wonen voor mens en dier, voeding en brandstoffen. Door aansprekende voorbeelden en opdrachten worden kinderen bewust gemaakt van wat er allemaal in de natuur te vinden is en wat wij van de aarde gebruiken.

3.15. Kinderuniversiteit - Het broeikas effect. Of waarom warmt onze aarde op? - Kathleen Vereecken ●

vanaf 4de leerjaar lager onderwijs

In dit boek wordt het broeikas effect op een speelse en toegankelijke manier uitgelegd aan kinderen. Boordevol kleurrijke illustraties en met proefjes en quizvragen om zelf aan de slag te gaan

3.16. We hebben maar één planeet: groene tips en inspiratie voor Low Impact Kids - Steven Vromann ●

3de graad lager onderwijs

De verrassende cijfers, leuke doe-activiteiten en praktische testjes in 'We hebben maar één planeet' geven je meteen zin om zelf een Low Impact Kid te worden. Maar dan wel een met een high impact op de planeet.

3.17. De klimaatcrisis: broeikas effect en ozonlaag - John Becklake ●

vanaf 11 jaar

In korte hoofdstukken, met veel afbeeldingen in kleur en in zwart-wit, wordt uitgelegd hoe het komt dat ons klimaat aan het veranderen is.

3.18. Aarde en milieu: Klimaatverandering - Sally Morgan ●

12 - 16 jaar

Het klimaat is bijna elke dag in het nieuws. Hittegolven, stormen, droogtes, ijsregens en overstromingen. De aarde wordt warmer en hierdoor verandert het klimaat. Dit boek geeft een compleet overzicht over de oorzaken en gevolgen van klimaatverandering.

3.19 Weer en Klimaat - John Corn ●

vanaf 12 jaar

Het landschap is voortdurend in beweging. Eilanden verdwijnen in zee, aardbevingen en vulkaanuitbarstingen verwoesten land, terwijl mensen steden bouwen en het landschap beïnvloeden om te kunnen wonen en werken.

3.20. Klimaatveranderingen - Terry Jennings vanaf 12 jaar

Klimaatveranderingen gaat over vraagstukken die op dit moment spelen, zoals de opwarming van de aarde en de manier waarop het klimaat verandert. Behandeld wordt welke invloed wij met onze manier van leven uitoefenen op het weer en het klimaat en welke gevolgen dat heeft voor het milieu. In het boek staat ook wat je allemaal zelf kunt doen voor een schoner milieu.

3.21. Extreem weer - Terry Jennings vanaf 12 jaar

Extreem weer gaat onder meer over de verwoestende kracht van stormen, tornado's, orkanen, blizzards en over de desastreuze gevolgen van droogten en overstromingen. En over onderzoek dat gedaan wordt om de schade van dit soort rampen tot een minimum beperkt te houden.

3.22. Klimaatverandering - John Woodward vanaf 12 jaar

Het klimaat is de gemiddelde weerstoestand over een periode van minimaal dertig jaar in een bepaald gebied. Met de tijd verandert het klimaat. Dit gebeurt geleidelijk, zodat we ons kunnen aanpassen, maar de laatste tijd gaat dit in een versneld tempo. In dit boek bespreken we klimaatverandering in al zijn facetten; de mogelijke oorzaken en gevolgen, van broeikaseffect en fossiele brandstoffen tot smeltende ijskappen en groene energie.

3.23. Een ongemakkelijke waarheid: het gevaar van de klimaatverandering - Al Gore vanaf 12 jaar

Het broeikaseffect is niet iets wat alleen wetenschappers of politici aangaat: het is een morele kwestie en we hebben allemaal de verantwoordelijkheid er iets aan te doen. Na het enorme succes van 'Een ongemakkelijke waarheid' verschijnt er nu ook een editie die de waarheid van de klimaatverandering helder en boeiend uiteenzet voor jongeren. Al Gore beschrijft met alarmerende helderheid en overtuigingskracht dat de opwarming van de aarde rampzalige gevolgen heeft als we het tij niet keren

4. Leesboeken

4.1. Een kus van octopus - Stichting Leefmilieu lager onderwijs

In dit boek vind je 10 milieuverhalen, 25 uitspraken van kinderen over het 'milieu' en 4 verhaaltjes voor eerste lezertjes.

4.2. Verraad op de basis - Reina Ollivier & Dixie Dansercoer vanaf 11 jaar

De polen smelten! Klimaatverandering is het eerst te merken op de koudste gebieden. Dat hoeft je Emma Dewitt niet te vertellen. Haar vader is ontdekkingsreiziger en ze trekken samen over de Zuidpool, dus Emma kan met eigen ogen het ijs zien afbrokkelen.

4.3. Paniek aan boord - Reina Ollivier & Dixie Dansercoer vanaf 11 jaar

Emma mag voor de tweede keer op wetenschappelijke missie naar Antarctica. Ditmaal gaan niet alleen haar vaste teamgenoten Svea en Antonio mee, maar ook haar beste maatje Mikkie. De vier jonge wetenschappers zullen onderzoek doen naar de invloed van toerisme op afgelegen gebieden. Aan boord van het cruiseschip naar Antarctica zijn zowel wetenschappers als vertegenwoordigers van toeristische organisaties. Al gauw wordt duidelijk dat niet iedereen hetzelfde wil. Bovendien zijn bepaalde passagiers met geheime plannen meegereisd. Kan Emma's team het schip op de juiste koers houden?

4.4. Dreiging op de Toendra - Reina Ollivier & Dixie Dansercoer vanaf 11 jaar

Na haar avontuur op Antarctica reist Emma naar Canada, waar ze haar vrienden Svea en Antonio terugziet. In de buurt van het stadje Churchill mogen de drie jonge wetenschappers onderzoeken hoezeer de klimaatverandering het

leven van de ijsberen verstoort. Maar hun onderzoek verloopt niet zonder problemen: filmbeelden worden gewist en hun bewegingsvrijheid wordt ingeperkt. Wie probeert iets verborgen te houden? Zou de actiegroep Red de Beren hierachter zitten?

4.5. Alarm op Spitsbergen - Reina Ollivier & Dixie Dansercoer ● **vanaf 11 jaar**

Emma, Svea en Antonio worden als gastsprekers uitgenodigd op een miniklimaattop op Spitsbergen. Ze pleiten er voor het gebruik van alternatieve energie en wijzen op de luchtvervuiling door de steenkoolmijnen op het eiland. Om hun standpunt kracht bij te zetten ondernemen ze een expeditie van Longyearbyen naar Barentsburg, twee plaatsen waar steenkool wordt ontgonnen. Tijdens hun tocht zullen ze alleen alternatieve energie gebruiken. De media volgen de expeditie van de jonge wetenschappers met veel aandacht. Maar ook anderen houden hen in het oog ... en Emma's team beleeft weer pittige avonturen!

4.6. De klimaatreeks: De Grote Ommekeer - Patrick Lagrou ● **vanaf 12 jaar**

De grote ommekeer is een razend spannend verhaal waarin een kleine groep gedreven mensen de strijd aanbindt tegen een grote groep gewetenlozen. De inzet: een leefbare aarde.

4.7. De grote ramp - Patrick Lagrou ● **vanaf 12 jaar**

Victoria en haar broertje en zusje overleven als enige een superorkaan op een Caribisch eiland. Ze belanden bij een ver familielid in de Belgische Ardennen. Volgens hem zullen de klimaatveranderingen voor grote problemen zorgen. Wanneer er onlusten uitbreken door gas- en petroleumtekort, wil Victoria's oom weg uit België.

5. Cd's , Dvd's en spelen

5.1. Radio Oorwoud - WWF ● **lager onderwijs**

Een cd vol super liedjes over de natuur en verschillende milieuproblemen. Van swingende pinguïnmannen en rockende ijsberen tot verdwaalde vissen... Dat alles aan elkaar gepraat door een prettig gestoorde kraanvogel en een nuchter nijlpaard

5.2. SOS Klimaat: voor ons is het de hoogste tijd! - WWF ● **vanaf 10 jaar**

Dit is een boeiende DVD over de klimaatverandering met:

- 5 clips die tonen wat de impact van de klimaatverandering is op de polen, in België, op de oceanen, op de plantenwereld en op de droogte en overstromingen ;
- 4 interviews met klimaatgetuigen;
- 35 clips van dieren die hun verhaal 'vertellen';
- extra: clip 'The Big Ask'

5.3. Klimaatchaos in het Zuiden - Wereldmediatheek **secundair onderwijs**

Wereldmediatheek trok voor de documentaire "Klimaatchaos in het Zuiden" naar Burkina Faso en Togo, Ecuador en Bangladesh, om er de schade van de klimaatwijziging op te meten. Tientallen getuigen en experts van snel toenemende armoede, als gevolg van de klimaatwijziging. Wat aanvankelijk louter een milieuprobleem leek, blijkt uit te draaien op een ongeziene humanitaire catastrofe. De noodzaak om de klimaatwijziging af te zwakken is evident, maar ook moet het Zuiden zich aanpassen aan het onvermijdelijke.

① <http://www.klimaatchaos.be/>

5.4. Film: The age of stupid ● **2de en 3de graad secundair onderwijs**

In 2055 kijkt de laatste man op een verwoeste aarde terug in de beeldarchieven van 1950 tot 2008 en vraagt zich af waarom de klimaatverandering geen halt werd toegeroepen toen we de kans hadden.

5.5. Film: An Inconvenient truth: a global warming

secundair onderwijs

Een film boordevol feiten en informatie over de opwarming van de aarde die niemand onbewogen laat.

5.6. Groene voeten spel - De aanstokerij

vanaf 16 jaar

Het groene voeten spel is een eenvoudig, maar boeiend kaartspel over het milieu, het klimaat, energie... Het kaartspel vormt de leidraad voor een gesprek over de mondiale voetafdruk en zet de spelers aan tot een milieuvriendelijke levenswijze. www.aanstokerij.be

6. Educatieve workshops voor de leerlingen

6.1. Antarctica: cool for kids - Johan Lambrecht

vanaf 10 jaar

"Antarctica cool for kids" is een educatieve en sterk interactieve lezing van reisjournalist, schrijver en rasverteller Johan Lambrechts, over een werelddeel dat tot de verbeelding spreekt voor tienplussers. Zo hoorde, voelde en zag je de Zuidpool nog nooit!

6.2. Workshop 'Gelukkig 2030' - Djapo

3de graad lager onderwijs

'Gelukkig 2030' is een workshop in het kader van de duurzame ontwikkelingsdoelen of 'Sustainable Development Goals' (SDG's). Om deze doelen te bereiken, moet iedereen – groot en klein – helpen. Omdat het belangrijk is dat kinderen weten dat ook zij hun steentje kunnen bijdragen, laat Djapo hen kennismaken met de verschillende werelddoelen én nadenken over mogelijke oplossingen. Dat doen ze aan de hand van 3 interactieve spelen. Ze ontdekken ook hoe ze zelf een verschil kunnen maken. www.djapo.be

6.3. Paraat voor het klimaat - Discoverit

3de graad lager onderwijs en 1ste graad secundair onderwijs

In deze workshop ervaren de kinderen en jongeren zelf met realistische experimenteersets hoe duurzame energie opgewekt wordt en gebruikt kan worden. De klimaatproblematiek wordt behandeld en Discoverit biedt een unieke invulling met grafische technieken. De organisatie en de begeleiding gebeuren in samenwerking met BioArt. <http://www.discoverit.be/workshops-2/paraat-voor-het-klimaat/>

6.4. Duurzaamheidsspel op school - stad Leuven

secundair onderwijs

Tijdens het duurzaamheidsspel wordt de klas opgedeeld in 5 groepen die de strijd met elkaar aangaan voor een zo klein mogelijke ecologische voetafdruk. Elk team reist met zijn koffer de wereld rond. In elk continent wordt even halt gehouden om vragen op te lossen en opdrachten te vervullen. Ondertussen leren de leerlingen heel wat bij over thema's als energie, mobiliteit, afval, duurzame consumptie ... <http://klimaatscholen.weebly.com/>

6.5. Klimaatchaos in het Zuiden - Wereldmediatheek

secundair onderwijs

Als je een voorstelling van de DVD 'Klimaatchaos in het Zuiden' organiseert binnen de school, komt regisseur Geert De Belder graag een inleiding verzorgen, en achteraf een toelichting geven en ingaan op vragen uit het publiek. <http://www.klimaatchaos.be/>

6.6. Low impact man show - Steven Vromman

secundair onderwijs

Dit is een interactieve lezing gebaseerd op de eigen ervaringen van de Low Impact Man, die sinds mei 2008 kiest voor een levensstijl met een voetafdruk van 1,8 hectaren. Het verhaal gaat over de toestand van de wereld, de vraag wie verantwoordelijk is en wat we zelf kunnen doen. In de Klimaatversie gaat er meer aandacht naar oorzaken en gevolgen van de opwarming van de aarde hier en in het Zuiden. <http://www.lowimpactman.be/>

6.7. AARDige voeten - De Aanstokerij

16 tot 18 jaar

Tijdens deze workshop worden de spelers opgesplitst in 4 gezinnen uit het Noorden en 4 gezinnen uit het Zuiden. Elk gezin krijgt een draaiboek. Dit beschrijft het levenspatroon en de behoeften van het gezin. De gezinnen proberen

in hun levensbehoeften te voorzien, maar voor alles dat ze consumeren, is een hoeveelheid aardoppervlakte nodig. Tijdens het spel wordt snel duidelijk welke gezinnen veel oppervlakte verbruiken en dus een grote ecologische voetafdruk hebben. www.aanstokerij.be

6.8. Huis op het spel - De Aanstokerij

16 tot 18 jaar

De spelers krijgen elk een geheime opdracht. Om de opdracht te vervullen, moeten ze vragen beantwoorden en tips ontdekken over de thema's: afval, koopgedrag, energie, verwarming, vervoer en water. www.aanstokerij.be

6.9. Klimaatverandering, what's in a name - Goodplanet Belgium

2de en 3de graad secundair onderwijs

Wat is dat nu juist, die klimaatverandering. En wat is het niet? In deze workshop wordt een korte toelichting gegeven van wat de klimaatverandering concreet is, waarna dieper ingaan wordt op de oorzaken en gevolgen. Hierbij wordt niet enkel gekeken naar het hier en nu, maar wordt ook een blik geworpen op de toekomst en elders in de wereld. Wat doet dit met ons? Hoe gaan we met al deze informatie om en hoe voelen we ons hierbij?

www.goodplanet.be/overthetop/

6.10. Klimaat voor een nieuwe wereld - Goodplanet Belgium

2de en 3de graad secundair onderwijs

Voor de klimaatverandering is er geen gangbare oplossing. En één oplossing volstaat al zeker niet. Bovendien blijkt dat oplossingen die we vandaag bedenken vaak geen duurzame oplossingen zijn. We moeten durven verder kijken dan ons neus lang is. We moeten ons trainen in het anders denken. Zet de wereld voor even op zijn kop, denk 'out of the box' en laat alle gewoonten en systemen los. In deze workshop wordt het klimaatprobleem benaderd van langs de andere kant. We zullen ons ogen opendoen en inzichten krijgen, maar ook zin krijgen om ons eigen ideeën uit te voeren! Deze workshop kan de basis vormen voor het opstellen van een actieplan. www.goodplanet.be/overthetop/

6.11. 100% ijs - Antarctica - Johan Lambrechts

3de graad secundair onderwijs

Een belevingsverhaal van journalist Johan Lambrechts over dit onmetelijke continent dat weinig bekend is maar dat uiteindelijk ook een sterke band heeft met België. Bovendien gaat Johan ook dieper in op de cruciale rol van het continent in de problematiek van de GLOBAL WARMING. Zo hoorde, voelde en zag je de Zuidpool nog nooit!

<http://www.koortz.be/nl/artiesten/johan-lambrechts/>

7. Praktische Workshops en voorstellingen voor leerlingen

In de zoekwijzer van Kleur Bekennen kan je heel wat toffe, praktische workshops en voorstellingen vinden rond verschillende duurzame thema's. Hier onder vinden jullie een kleine greep uit het aanbod, maar ga zeker zelf eens kijken in de rubriek 'wegwijs in het aanbod'. <http://www.kleurbekennen.be/>

7.1. Olivia's recyclage orkest – Artforum

4 tot 9 jaar

Olivia is een heel speciale handpop: ze is een echte zangeres. Olivia is op zoek naar een groot orkest om muziek mee te maken, en wat voor één! De muzikanten spelen er trompet met een wc-rol, drummen op een blik, shaken met conserven en spelen triangel op een glazen fles! Ze spelen snel en traag, hoog en laag, luid maar ook heel erg stil en ze kunnen ook zingen. Maar wie zijn die muzikanten? Jij misschien? www.artforum.be

7.2. Heet op de planeet - Hilde Frateur

4 tot 12 jaar

Op een leuke manier weet Hilde Frateur iedereen warm te maken om zelf actief iets te doen, te verbeteren aan de Millenniumdoelen. <http://amazonemmm.be/amazone/>

7.3. Blink - Artforum

vanaf 6 jaar

Kleine PMD-flesjes worden originele armbanden, met brik maken we een coole riem. Kleine, grote, sobere en excentrieke juwelen: het kan allemaal. Met de juiste kleurcombinaties, details en afwerkingstechnieken kom je tot een persoonlijk resultaat. www.artforum.be

7.4. Muziek maken met afval - Trashbeat

vanaf 7 jaar

Tijdens deze workshop leer je muziek maken met afval. Je stelt je eigen drumstel samen uit allerhande waardeloos materiaal zoals potten, pannen, ketels, blikjes, bidons ... Met twee stokken in de hand verken je ritme en dynamiek. Zodra dat goed zit, wordt overgegaan tot het samenspel. Je bokst in groep een nummer in elkaar. Afsluitend kan indien gewenst een geluidsopname gemaakt worden of kan er een toonmoment plaats vinden.

Trashbeatz biedt ook een educatief programma op maat voor scholen met als doel de afval en milieuproblematiek op een speelse manier te benaderen. <http://www.trashbeatz.be/>

7.5. Recyclage een noodzaak? Knutsel je eigen portemonnee – Kwasa Kwasa

2de tot 6de leerjaar lager onderwijs

Tijdens deze workshop krijgt men een antwoord op belangrijke vragen zoals "wat is recyclage?", "waarom moeten we recycleren?" en "welke gerecycleerde voorwerpen bestaan er?" Na de inleiding zullen de leerlingen de kans krijgen om zelf aan de slag te gaan met afval. Uit fruitsap en melk kartonnen maken we een bruikbare portemonnee.

<http://www.kwasakwasa.be/>

7.6. HoeHou.www?Tfol#Kidzzz - Wannes' Verteltheater

4de, 5de en 6de leerjaar lager onderwijs

Hoe houden we het vol, om de aarde zo leeg te schransen. Om te doen alsof we een paar planeten ter onze beschikking hebben. Hoe houden we dat vol? En houden wij het niet vol: de aarde zal het wel volhouden, zelfs zonder ons. Maar... dat wil zeggen dat het dan met ons gedaan is! Zelfbehoud was nog nooit zo nobel. Met een positieve boodschap willen Wannes en Bart jongeren motiveren om te doen wat ze kunnen doen. Zo houwe we tfol! <http://wannesverteltheater.be/>

7.7. Brik Bags - Artforum

vanaf 9 jaar

We verknippen en vervormen lege brikverpakkingen en maken eigen creaties in super originele brikstof! Grappig speelgoed, stoere draagtassen, toilettasjes of goed gevulde portemonnees: we ontwerpen, tekenen en zoeken ideeën op in tijdschriften. Met knip- en plakwerk komt een recyclage-kunstwerk te voorschijn. www.artforum.be

7.8. Afval recyclage op de Filippijnen - Wereldkleur

vanaf 6de leerjaar

Na een inleiding over de Filippijnen via een quiz wordt er verteld hoe arme gezinnen geld kunnen verdienen met het recycleren van papier, lege fruitsap drankkartons, oude kleren, plastic, flessen, enz. Daarna volgt er een demonstratie over hoe een ketting of armbandje met gekleurde weekbladen papier kan gemaakt worden.

<http://wereldkleur.be/>

7.9. Speelgoed maken van afval- en natuurmaterialen- Wereldkleur

3de graad lager onderwijs

De leerlingen maken samen met Leona speelgoed van afval -en natuurmaterialen. Zo komen ze meer te weten over de gewoontes en culturen van Oost-Afrika. <http://wereldkleur.be/>

7.10. Moeder aarde en de Kokakolakid – Culturen in beweging

kleuter-, lager en secundair onderwijs

Een verteller-muzikant, al dan niet begeleid door wereldmuzikanten, neemt het publiek mee op een reis doorheen tijd en ruimte, van het begin der tijden tot de andere kant van de wereld, aan de hand van voorwerpen, verhalen en muziek uit de vier windstreken. Moeder Aarde en de Kokakolakid is een educatieve vertel- en

muziektheatervoorstelling over de geschiedenis van mens en aarde en de kringloop van het leven. Een ludieke kijk op diversiteit, onderlinge afhankelijkheid en duurzame ontwikkeling. <http://www.kundabuffi.be/>

7.11. Ecopercussie – Percussie Bart

lager en secundair onderwijs

De creatieve vaardigheden van de leerlingen vergroten door hen zélf muziek te laten maken en te beleven op zelfgemaakte instrumenten van afval. Daarnaast verwerven de leerlingen meer inzicht en een grotere gevoeligheid voor duurzame ontwikkeling. <http://www.percussiebart.be/>

7.12. HoeHou.www?Tfol#Pupilzzz – Wannes' Verteltheater

1ste en 2de graad secundair onderwijs

Hoe houden we het vol, om de aarde zo leeg te schransen. Om te doen alsof we een paar planeten ter onze beschikking hebben. Hoe houden we dat vol? En houden wij het niet vol: de aarde zal het wel volhouden, zelfs zonder ons. Maar... dat wil zeggen dat het dan met ons gedaan is! Zelfbehoud was nog nooit zo nobel. Met een positieve boodschap willen Wannes en Bart jongeren motiveren om te doen wat ze kunnen doen. Zo houwe we tfo! <http://wannesverteltheater.be/>

7.13. Meubelen maken uit paletten

secundair onderwijs

In deze workshops maak je je eigen tuinmeubilair met sloophout of paletten. Daar kan je heel wat originele ontwerpen mee verzinnen. Je krijgt een introductie in houtbewerking, houtsoorten en de duurzaamheid ervan. Je leert ook hoe je hout kan verduurzamen. Daarna ga je aan de slag en maak je je eigen meubel. www.joenes.be

7.14. Bâche Bâche - Artforum

vanaf 14 jaar

We maken een originele schooltas, handtas, toilettas of rugzak met recuperatiedekzeilen van vrachtwagens. Met het juiste materiaal krijg je deze stevige stof aan mekaar gelast. We ontwerpen eerst onze tas in papier om daarna over te gaan naar het grote werk. www.artforum.be

8. Nascholing voor leerkrachten

8.1. Initiatie systeemdenken - Djapo

kleuter- en lager onderwijs

In deze nascholing maak je kennis met het concept 'systeemdenken' of 'denken in verbanden'. Dit helpt jou als leerkracht om complexe thema's rond duurzame ontwikkeling begrijpbaar te maken voor (jonge) kinderen. Tijdens deze kennismaking passen de deelnemers zelf zoveel mogelijk werkvormen toe, geschikt voor de jongste kleuters tot en met de 3de graad van het lager onderwijs. Djapo vertrekt hierbij vanuit verhalen, die je meenemen naar een prikkelende fantasiewereld en meteen de link leggen met realistische duurzaamheidsvraagstukken. Waar komen al onze spullen vandaan en welke impact heeft hun oorsprong op de mensen en op onze planeet?

8.2. Initiatie creatief denken - Djapo

lager onderwijs

In deze nascholing maak je kennis met de vaardigheid 'creatief denken'. Vaardig worden in creatief denken betekent oefenen in het aanpakken van problemen en in het keuzes kunnen maken voor een duurzame samenleving. Djapo biedt een theoretisch kader aan met een brede waaier aan werkvormen waarmee je aan de slag kan in de klas. Tijdens deze kennismaking pas je zelf zoveel mogelijk werkvormen toe. Er zijn werkvormen voor de jongste kleuters tot en met de derde graad van het lager onderwijs.

8.3. Aan de slag met een werelddag - Djapo

kleuter- en lager onderwijs

Wereldwaterdag, Kinderrechtendag, Dag van de Fairtrade, ... Werelddagen zijn een ideaal moment om je leerlingen te betrekken bij duurzame ontwikkeling. Djapo organiseert ateliers om hierrond te werken in je klas. Je kan kiezen uit: Wereldwaterdag, Kinderrechtendag, Dag van de Fairtrade, Klimaat

Met actieve werkvormen wordt je ondergedompeld in het thema van de werelddag. Je ervaart en ontdekt wat er nodig is om een werelddag tot leven te brengen in je klas of school.

8.4. Onze duurzame school - Studio Globo

secundair onderwijs

Hoe kunnen we leerlingen bewustmaken over de mondiale, politieke uitdagingen van de 21e eeuw? Wat kan bij hen duurzame gedragsverandering stimuleren? En hoe krijgen we hen gemotiveerd om solidair mee aan de kar te trekken? Die vragen komen vaak naar boven bij scholen die op klas- en schoolniveau werk willen maken van de vakoverschrijdende eindtermen. In een intakegesprek peilt Studio Globo naar de bestaande schoolsituatie. Zo kunnen ze altijd een coaching op maat aanbieden.

9. Trajecten voor leerkrachten/ schoolteams

9.1. Systeemdenken - Djapo

kleuter- en lager onderwijs

Hoe help je kinderen om te ontdekken dat ze een stuk zijn van een groter geheel, en dat hun gedrag mee het verschil maakt? In elk geval door zeer ervaringsgericht te werken rond dit complexe thema. Djapo helpt je daar graag bij. Djapo scherpt jouw vaardigheden aan om, vertrekkende van thema's die jij aanbrengt, werkvormen toe te passen die systeemdenken stimuleren.

Enkele voorbeelden:

- actief werken met de wereldkaart: verbanden visualiseren helpt om relaties te begrijpen en bespreekbaar te maken;
- thema's uit de mondiale actualiteit komen tot leven aan de hand van relatiecirkels, woordspinnen of mindmaps;
- coaching in de klas: we gaan heel concreet aan de slag met jouw klas, jij observeert en op basis van onze tips en tricks kan je zelf aan het werk gaan.

9.2. Klimaat - Djapo

kleuter- en lager onderwijs

Wat is klimaatverandering en wat verandert er dan precies? Wat zijn de oorzaken en de gevolgen en wat kunnen we zelf doen? Verandert er bij ons evenveel als in de rest van de wereld?

- Hoe kan je met je klas of school aan de slag rond klimaat?
- Hoe breng je het Zuiden in de klas via klimaatverhalen?
- Hoe kunnen we gericht actie ondernemen?

Samen met Djapo verken je de mogelijkheden om klimaat een centrale plaats te geven in ons dagelijks leven.

10. Tentoonstellingen en koffers

10.1. De Gamebike - provincie Vlaams-Brabant

lager- en secundair onderwijs

De gamebike is een elektrische bakfiets vol vertrouwde spellen, maar dan in een artistiek en klimaatneutraal nieuw kleedje. De ideale attributen voor een namiddag of avond speelplezier, voor jong en oud! De spellen in de gamebike zijn een klimaatvariatie op het oude ganzenbord, blikwerpen, koningsspel (Kubb) ... Door ermee te spelen, borrelen als vanzelf ideeën op. <http://www.vlaamsbrabant.be/promarUD/catalog.do?flowId=search-flow&flowExecutionKey=e1s2>

10.2. Expo 'Over the top' - Goodplanet Belgium

2de en 3de graad secundair onderwijs

Wat als we de klimaatverandering geen halt toe roepen? In de expo 'Over the top' wordt de sprong gewaagd naar de toekomst. Hoe ziet die er uit als we doen alsof er niets aan de hand is? Laat je inspireren door de toekomstbeelden, de absurde situaties, de getuigenissen, de vernieuwende oplossingen en de informatie die je terugvindt op de 5 zuilen. Elke zuil gaat in op een thema dat nauw aansluit bij onze leefwereld: voeding, mobiliteit, energie, consumptie en natuur. www.goodplanet.be/overthetop/

10.3. Het Klimaatcasino - provincie Vlaams-Brabant

secundair onderwijs

Het klimaatcasino is een speelse tentoonstelling opgebouwd uit 9 flipperkasten en een goktafel. De boodschap is: vandaag mag je voor het laatst gokken met ons klimaat. Naast de tentoonstelling, die je in de eigen school kan plaatsen, zijn er nog 5 activiteiten waarmee je in klasverband aan de slag kunt.

<http://www.vlaamsbrabant.be/wonen-milieu/milieu-en-natuur/natuur-en-milieueducatie/uitleenbaar-materiaal/tentoonstellingen-en-activiteiten>

11. Websites

11.1. www.climatechallenge.be

2de en 3de graad secundair onderwijs

Climate Challenge is een multidisciplinaire website over de klimaatverandering, propvol filmpjes, lessen en info. Veel aandacht gaat naar de impact van de klimaatverandering op mensen in het Zuiden, de gevolgen voor de biodiversiteit en het belang van de wetenschap. Ook wordt gekeken naar mogelijke oplossingen en de rol die overheden, bedrijven en individuen daarin spelen. Op de website kunnen leerkrachten en leerlingen terecht voor hapklare lessen, achtergrondinfo, interviews met wetenschappers, politici, bedrijfsleiders, scholen, klimaatgetuigen (zowel mensen als dieren) en nog veel meer...

11.2. www.klimaatspiegel.be

2de en 3de graad TSO

Ben je leerkracht en op zoek naar een uitdagend thema om met de leerlingen mee aan de slag te gaan? De Zuid-Noord Klimaatspiegel reikt je al het nodige materiaal aan: een informatieve website, een lespakket, vormingsdagen, ideeën voor een klasproject en nog veel meer.

11.3. www.educapoles.org/nl

EducaPoles is de educatieve website van de International Polar Foundation. Hij heeft tot doel de jongeren en de onderwijswereld te sensibiliseren voor het belang van de poolstreken en de klimaatverandering door aangepaste onderwijsmiddelen en projecten ter beschikking te stellen.

11.4. www.dikketruiendag.be

kleuter-, lager en secundair onderwijs

Op deze website vind je onder de rubriek 'meer informatie' een oplistings van heel wat interessant educatief materiaal rond energie en klimaat.

11.5. <http://www.ecolife.be/bereken-je-ecologische-voetafdruk>

lager en secundair onderwijs

Op deze website kunnen de leerlingen berekenen wat hun ecologische voetafdruk is.

12. Organisaties

12.1. Djapo

kleuter- en lager onderwijs

Djapo is een educatieve organisatie die kinderen anders wil laten denken over en kijken naar de wereld, zodat ze die zelf mee vorm kunnen geven. Djapo werkt rond duurzame thema's zoals klimaat, fair trade en water en heeft een bijzondere aandacht voor de Noord-Zuidrelatie. Hun aanbod omvat nog heel wat ander materiaal rond deze thema's dat hier niet opgenomen werd.

① www.djapo.be

12.2. WWF

kleuter- lager en secundair onderwijs

WWF is een van de meest omvangrijke en gerespecteerde internationale natuurbehoudorganisaties ter wereld. WWF wil de aantasting van het milieu op onze planeet een halt toeroepen en bouwen

aan een toekomst waarin de mens in harmonie leeft met de natuur. Ze hebben een aanbod aan educatief materiaal voor scholen en je kan hen ook vragen op bezoek te komen in de klas en wat meer te vertellen over biodiversiteit, klimaat en ecologische voetafdruk.

① www.wwf.be

12.3. De Aanstokerij

De Aanstokerij maakt maatschappelijke thema's bespreekbaar via spel. Je kan bij hen spelen aankopen, begeleidingen aanvragen, een spel op maat laten maken ... Hun aanbod omvat nog heel wat andere spelen rond o.a. eerlijke handel, duurzaam bosbeheer ... die hier niet werden opgenomen.

① www.aanstokerij.be

12.4. Goodplanet Belgium

GoodPlanet ontwikkelt en begeleidt projecten, vormingen en lespakketten rond alle duurzaamheidsthema's (consumptie en afvalbeheer, energie en klimaat, mobiliteit, natuur en biodiversiteit, samenleven, voeding en water). 50 medewerkers en tientallen vrijwilligers uit alle hoeken van het land zetten hiervoor dagelijks hun knowhow en passie op het vlak van duurzame ontwikkeling in. Hun aanbod bevat nog heel wat andere themagerichte workshops die hier niet zijn opgenomen.

① www.goodplanet.be

12.5. Studio Globo

Studio Globo is een NGO voor ontwikkelingssamenwerking die zich specialiseert in ontwikkelingseducatie. De wereld ontdekken, positief leren omgaan met diversiteit, betrokken raken bij mens en milieu en meebouwen aan een duurzame en solidaire wereld zijn hierbij de voornaamste pijlers. Deze pijlers streeft Studio Globo na door een gevarieerd vormingsaanbod aan te bieden aan zowel kleuter-, lager, secundair en hoger onderwijs.

① www.studioglobob.be

13. Tot slot

Heel wat van de lespakketten en boeken zijn aanwezig in de uitleendienst van het project 'Leuvense klimaatscholen'. Deze zijn in het draaiboek aangeduid met een ●. De volledige lijst met uitleenbaar materiaal vind je op de website klimaatscholen.weebly.com. Uitlenen kan telkens voor een periode van drie weken, is gratis en kan zeer eenvoudig via een mailtje naar klimaatscholen@leuven.be!

Ook in de bibliotheek van Leuven zijn heel wat boeken en DVD's rond klimaat en klimaatverandering te vinden. Een deel hiervan zijn ook opgelijst in dit document. Ze zijn aangeduid met een ●. Maar in de online-catalogus kan je zeker nog andere materialen terugvinden.

① <http://zoeken.leuven.bibliotheek.be/>